2.12.2015 Dnro TAS/321/15

Lakivaliokunta
lav@eduskunta.fi

Lausunto hallituksen esityksestä eräiksi avioliittolain muutosten edellyttämiksi lainmuutoksiksi (HE 65/2015)

Eduskunnan lakivaliokunta on varannut tasa-arvovaltuutetulle tilaisuuden antaa lausunnon hallituksen esityksestä eräiksi avioliittolain muutosten edellyttämiksi lainmuutoksiksi (HE 65/2015).

Tasa-arvovaltuutetun lausunto

Tasa-arvovaltuutettu on viranomainen, jonka tehtävänä on valvoa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) noudattamista.

Tasa-arvolaissa on kielletty syrjintä sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Lain mukaan viranomaisilla on velvollisuus ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin perustuvaa syrjintää. Tasa-arvolain yhtenä tarkoituksena on, että jokainen voi elää oman sukupuoli-identiteettinsä mukaisesti ilman eriarvoiseen asemaan joutumista.

Tasa-arvovaltuutettu käsittelee tässä lausunnossaan hallituksen esitystä (65/2015) erityisesti transihmisten oikeuksien kannalta ja keskittyy transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettuun lakiin (563/2002, jäljempänä translaki) esitettyihin muutoksiin.

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että avioliittolain muutos (156/2015), jonka nojalla myös samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat solmia avioliiton, edistää myös transihmisten yhdenvertaista asemaa. Avioliittolain muutoksen jälkeen solmituissa liitoissa henkilön sukupuolen vahvistaminen ei enää vaikuta parisuhteen muotoon ja siihen liittyviin oikeusvaikutuksiin.

Tasa-arvovaltuutettu pitää hyvänä sitä, että hallituksen esityksessä (65/2015) translakiin ehdotetuissa säännöksissä ei enää edellytetä naimattomuutta tai puolison suostumusta sukupuolen vahvistamiseksi.

Postiosoite PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
Käyntiosoite Meritullinkatu 1, Helsinki
Puhelin 0295666830/ vaihde
Telekopio (09) 6981180
Sähköpostiosoite: etunimi.sukunimi@stm.fi
Internetsivut:www.tasa-arvo.fi

Naimattomuusvaatimus tai avioliitossa/rekisteröidyissä parisuhteissa olevien kohdalla puolison suostumuksen edellyttäminen korjatun sukupuolen oikeudelliseksi vahvistamiseksi on perusteetonta puuttumista transsukupuolisten ja heidän puolisoidensa yksityis- ja perhe-elämään.

Puolison suostumuksen edellyttäminen henkilön oikeudellisen sukupuolen vahvistamiseksi on luonut mielikuvan siitä, että oman sukupuoli-identiteetin mukaiseen elämään vaaditaan puolison suostumus, vaikka itse asiassa säännöksen tarkoituksena on ollut turvata puolison mahdollisuus reagoida omalta kannaltaan siihen, että puoliso vahvistaa sukupuolensa oikeudellisesti toiseksi kuin avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen solmimishetkellä.

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävien kohdalla translain säännöksiä ja sukupuolen korjaamisen vaikutuksia joudutaan arvioimaan parisuhteen kummankin osapuolen kannalta ja kummallakin puolisolla on yhtäläinen oikeus yksityis- ja perhe-elämän suojaan. Avioliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa on kyse kahden tasavertaisen henkilön välisestä sopimuksesta ja sen voimassa ollessa tapahtuvien muutosten vaikutusten arvioinnista kummankin kannalta.

Tasa-arvovaltuutetun kanta on ollut jo ennen avioliittolain muutosta (156/2015), että suostumuksen sijasta olisi riittävää, että puolisolle ilmoitettaisiin transsukupuolisen puolison sukupuolen oikeudellisesta vahvistamisesta. Puoliso voi ilmoituksen saatuaan päättää, minkä merkityksen hän antaa toisen puolison oikeudellisen sukupuolen muuttumiselle parisuhteensa kannalta eli siitä, jatkaako hän liittoa vai hakeeko eroa. Avioliittolain muutoksen (156/2015) jälkeen puolisolle tehtävällä ilmoituksella sukupuolen vahvistamista olisi käytännössä merkitystä ennen kyseistä avioliittolain muutosta solmittujen avioliittojen kohdalla, joissa solmimisen edellytyksenä on ollut, että aviopuolisot ovat eri sukupuolta. Tasa-arvovaltuutettu ehdottaa, että 2 a §:n sanamuotoa muutettaisiin seuraavasti: ”Kun ennen 1.1.2017 solmitussa avioliitossa olevan henkilön sukupuoli vahvistetaan, maistraatin on lähetettävä vahvistamisesta ilmoitus henkilön aviopuolisolle.”

Tasa-arvovaltuutetun kanta on, että nyt HE 65/2015:ssä ehdotettujen muutosten lisäksi translain 1 §:n mukaisista sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytyksistä pitäisi ehdottomasti poistaa vaatimus siitä, että henkilö on steriloitu tai hän on muusta syystä lisääntymiskyvytön. Lisääntymiskyvyttömyysvaatimus rikkoo perus- ja ihmisoikeuksia, kuten transsukupuolisten henkilöiden oikeutta tasa-arvoon, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä yksityis- ja perhe-elämään.

Translain lisääntymiskyvyttömyys-, naimattomuus- ja parisuhdemuotovaatimukset ovat aiheuttaneet käytännössä sen, että osa transsukupuolisista ihmisistä on joutunut lykkäämään tai kokonaan luopumaan oman sukupuoli-identiteettinsä mukaisen sukupuolen oikeudellisesta vahvistamisesta ja sen mukaisen henkilötunnuksen saamisesta. Tästä

on aiheutunut heille hankaluuksia muun muassa yksityisyydensuojan kannalta ja niissä tilanteissa, joissa henkilön sukupuolella on merkitystä.

Lainsäädännöllä määrätään oikeuksista ja velvollisuuksista, mutta sen lisäksi säädöksillä ja niissä käytetyillä käsitteillä ja ilmaisuilla vaikutetaan ihmisten mielikuviin ja asenteisiin. Lisääntymiskyvyttömyyden edellyttäminen lainsäännöksissä ihmisiltä, jotka haluavat korjata oikeudellisen sukupuolensa vastaamaan omaa sukupuoli-identiteettiään, on leimaavaa ja heidän ihmisarvoaan loukkaavaa.

Lisääntymiskyvyttömyysedellytyksen poistaminen translaista olisi helposti toteutettavissa jo nyt käsiteltävinä olevien muutosten yhteydessä. Sosiaali- ja terveysministeriön transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain uudistamiseksi asettaman työryhmän loppuraportissa (6.5.2015, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:23) on jo olemassa valmis hallituksen esityksen muotoon tehty ehdotus lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistamisesta.

Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen

Ylitarkastaja Minna Lundell-Kiuru

Tämä asiakirja on lähetetty yllä mainitulle vastaanottajalle sähköisesti. Asiakirjan allekirjoitettu taltiokappale säilytetään tasa-arvovaltuutetun toimistossa.